

Ida Marie Espeland

Uten en skrue?

Bygningsvernentre i møte med autentisitet og politiske føringer

Bacheloroppgave i Kulturminneforvaltning

Veileder: Jon Olav Hove

Mai 2024

Ida Marie Espeland

Uten en skrue?

Bygningsvernsentre i møte med autentisitet og politiske føringer

Bacheloroppgave i Kulturminneforvaltning
Veileder: Jon Olav Hove
Mai 2024

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske og klassiske studier

Kunnskap for en bedre verden

Forord:

Jeg vil først og fremst takke Bygningsvernssenteret på Røros for muligheten til å ha hospiteringen der, det jeg fikk være med på og for intervju og samtaler jeg hadde med de ansatte.

Jeg vil også takke Bygningsvernssenteret ved Prestegårdslåna, for intervju, samtaler og fine onsdager og lørdager. Det å få møte to sterke kvinner i lederstilling, med et hjerte for bygningsvern har vært helt unikt, og det har hatt mye å si for min forståelse av begrepet. Mitt første møte med bygningsvernssenter var som privatperson i 2022, på Melhus, som eier (datter til eier) av et verneverdig hus, med noen gamle vinduer fra naboen på et vindusrestaureringskurs. Vi fikk god hjelp, og jeg ble så fascinert at jeg fant ut at dette måtte jeg finne ut mer av. Egentlig så ble temaet for bacheloroppgaven bestemt der og da, jeg skulle skrive om bygningsvernssentre. Jeg ble frivillig, og var alle onsdager jeg hadde ledig på Prestegårdslåna for å lære mer. Det ble ikke nok, og da jeg fant ut at Røros også hadde noe lignende på et seminar i september 2023, ble hospiteringsplassen bestemt.

Innholdsfortegnelse

FORORD:	1
1.0 INNLEDNING	1
1.1 HOSPITERING.....	1
1.2 INTRODUKSJON OPPGAVE	4
1.3 TEMA OG PROBLEMSTILLING.....	5
1.4 METODE	5
1.5 STRUKTUR.....	6
1.4 TEORI OG NØKKELBEGREP	7
1.4.1 RESTAURERING.....	7
1.4.2 TRØNDELAGSMODELLEN.....	7
1.5 AUTENTISITET	8
2.0 POLITISKE DOKUMENT	11
3.0 RØROS BYGNINGSVERNSENER	14
4.0 BYGNINGSVERNSENERET VED PRESTEGÅRDSLÅNA	16
5.0 DISKUSJON OG KONKLUSJON	18
REFERANSELISTE	20
LITTERATUR.....	20
NETTKILDER	20
STORTINGSMELDINGER, RAPPORTER OG DEKLARASJONER.....	20
FIGURER	22
INTERVJUOBJEKTER	22
INTERVJU-GUIDE, VEDLEGG 1	23

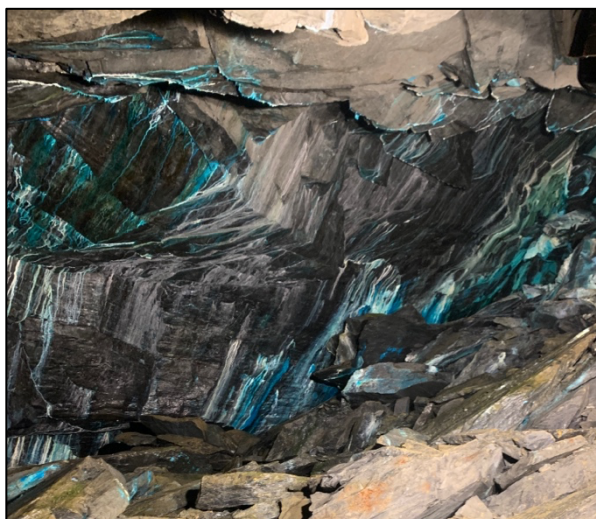
1.0 Innledning

1.1 Hospitering

Da jeg troppet opp som hospitant på bygningsvernsenteret på Røros var jeg ikke ukjent med bygningsvernsentre. Høsten 2022 ble jeg kjent med Bygningsvernsenteret ved Prestegårdslåna på Melhus gjennom kurs i vindusrestaurering og ble da så fascinert av stedet og senteret at jeg ble frivillig, og bestemte egentlig der og da at bygningsvernsenter var det jeg skulle skrive bachelor om. I september 2023 var jeg på KULMIST seminar gjennom emnet KULMI2300, og her jeg fikk mitt første møte med Bygningsvernsenteret og museet på Røros. Der og da bestemte jeg meg for hvor jeg skulle på hospitering. Da Sophie Gjesdal Noach, bygningantikvar bygningsvernsenteret tok kontakt for å høre hva jeg egentlig ville holde på med under oppholdet svarte jeg «alt».

Å komme et sted og si at man gjerne kunne tenkt seg litt av alt, og det på 4 uker, er kanskje å bite over litt mye, men jeg fikk akkurat det jeg ønsket meg og mer; arkivsøk, omvisning i Olavsgruva, befaring i Flotasjonsverket på Storwartz, kurs i vindusrestaurering, møter, samtaler og ikke minst vaffel hver fredag og Røros i tretti minusgrader!

For å kunne forstå hvor jeg var kommet ble den første uka brukt til nettopp dette, jeg fikk omvisning sammen med de nye ansatte i Olavsgruva. Dette var veldig spesielt, da vi gikk gjennom den eldre delen av gruva, og synet som møtte oss der var mildt sagt blått!

Figur 1: En veldig blå gravedel. Foto: Ida Marie Espeland

Jeg fikk kontorplass og lesestoff, og oppgaven min ble å se på bygningshistorien til Flotasjonsanlegget på Storwartz. Bygningsvernsenteret har planer om drenering, og de visste at det var en bekk under fundamentet, og de hadde håp om å finne en fundamenttegning som kanskje kunne forklare denne. Flotasjon er en kjemisk metode å skille stein og kobber, og det ligger i ordet hva som skjer, kobberet flyter opp. Anlegget ble bygget opp etter en brann i 1946,

og jeg skulle se på endringene etter gjenreisningen. Jeg fikk god hjelp av antikvar Erik Roll til å navigere i arkivet. Jeg fant var lite av interesse, da årsmeldingene ble mindre detaljerte, og inneholdt nesten bare årsregnskapet til slutt. Dette fikk ikke jeg til å tolke, men de detaljrike årsmeldingene og bildene fra før 1946 dro meg bakover i tid. Anlegget som ble bygget opp var mistenkelig likt det som hadde stått der, kildene beskrev den økonomiske situasjonen som så trang at fundament og siloer ble gjenbrukt. De hadde ikke bygget nytt da de startet med flotasjon i 1920, og det ble da gjort nødvendige oppgraderinger i et eldre vaskeri for å få det til å fungere til flotasjon. Det var med andre sparsomt med fundamenttegninger. De hadde endret og forstørret anlegget under krigen, men det var ganske tydelig at det var tatt hensyn til eksisterende fundament.

Jeg så enda lengre bak, og det ser ut til at anlegget først brant i 1906, også da fant jeg tegninger som viser at det ble bygget opp på eksisterende fundament. De første sporene ser ut til å være fra rundt 1890. I denne perioden ble det tatt et fotografi av vaskeriet. De eldste delene av fundamentet var med andre ord over 100 år, og hadde tegningene overlevd to branner så var det ikke sikkert de var på arkivet i Rørosmuseet, det eldre arkivet befinner seg på Dora, det ble ikke noe hell i mitt søk.

At en bygning kan overleve to branner og fremdeles se original ut er spesielt. Vi kan enda se den gamle vaskeribygningen, og kan argumentere for en høy grad av autentisitet, både fra 1890 og alle de andre årstallene. Vi kan finne materiell autentisitet i grunnmuren og visuell autentisitet i byggets utseende. Ingenting vitner om at dette er en fabrikkbygning fra 1946, den ligner ikke sin tid, den speiler fortiden.

Dette prosjektet var noe jeg kun holdt på med da jeg hadde tid. Jeg var med på møter, med håndverkere da de laget taubanebukk¹ og jeg fikk delta på vindusrestaureringskurs. På kurset var det meg og to snekkere, samt kurslærer Olaf Piekarski. Det å forstå arbeidet som ligger bak et vindu var svært lærerikt. I de første kursdagene lærte både jeg og

Figur: Slik ble resultatet, et helt ekte vindu, uten skruer!
Foto Ida Marie Espeland

¹ Taubanebukker er det som holder oppe taubanen som frakter malm fra gruva til vaskeriet. Dette brukte de etter hestetransport og før lastebiltransport. Tidligere gikk det taubane ned til Smeltehytta, denne ble fjernet på 50 tallet.

snekkerne hvordan det er å jobbe med prosessuelle autentisitet; vi brukte gamle høvler, tradisjonelle verktøy, og ikke en eneste skrue da vi lagde hvert vårt vindu.

Diverse tolkninger av autentisitetsprinsippet møtte meg stadig, Taubanebukken var de nødt til å lage helt ny, da den var pill råtten, det var her bestemt at det ikke var stokken i seg selv som var viktig, men håndverket rundt.

På vinduskurset var det tydelig et helt annet prinsipp, spesielt da vi begynte å reparere, her var det meningen å ta vare på mest mulig. På akkurat disse vinduene betydde det at selv om de var for små for rammene, selv om de ikke var like og selv om det å kun reparere det som var råttent eller ødelagt ville bety at de snart måtte repareres på grunn av råte igjen, så skulle man gjøre minst mulig for å endre uttrykket visuelt. Det at de fortsatt kunne ha vinduene slik, og ikke forskjønne de på noen måte var viktig for å få frem hvordan de som bodde der tidligere faktisk hadde levd. Siden dette skulle være et museumshus så kunne det tillates mer trekk enn i et bolighus.

På møter fikk jeg oppleve viktigheten av å ha forståelse av hva man ser på, eksempelvis slagghaugene, der skilt måtte opp for å formidle til publikum hvorfor det er en ørken med slag midt i sentrum, og om rasfaren. Det er en verdi for folk å vite hva man ser på, og å vite hvorfor noe er der, og på slagghaugene håper de at skilt gir en trygg opplevelse av slagghaugene for alle, i mange år fremover.

Da jeg presenterte bygningshistorien til flotasjonsanlegget den siste fredagen var tema og problemstilling så godt som skrevet i stein, Jeg hadde fått sett og erfart hvordan autentisitet har en betydning for måten bygningsvernssenter arbeider på, og jeg bestemte meg at i oppgaven min skal jeg se nærmere på dette, samt finne ut mer av den politiske konteksten for slike sentre.

1.2 Introduksjon oppgave

Et sentralt spørsmål innenfor dagens politikk er hva vi skal gjøre med bygningsarven vår. Hva skal vi egentlig gjøre med alle de fredede og vernede husene? Hvordan skal vi ta vare på dem for å sikre senere generasjoner den kunnskapen og verdien som ligger i disse husene? Hva gjør vi med de husene som etter dagens standard ikke gir en god nok levestandard? Hvor mye skal det være lov å endre eller gjøre med et hus før tålegrensen er nådd?

Som et svar på disse spørsmålene har det blitt opprettet en rekke bygningsvernssentre de siste tjue årene. De siste fem årene har det nærmest eksplodert, og dette henger sammen med «Meld. St. 16 (2019–2020), Nye mål i kulturmiljøpolitikken», som oppfordrer til å lage modeller for slike bygningsvernssentre, og at det kan komme midler som støtter slikt.

*Kulturminnevern er i stor grad et samfunnsspeil, hvor tidens historiesyn påvirker hvordan vi ser på kulturminnene, og hva vi velger å foreta oss med dem.*²

Rådgiving og kursing i tradisjonelle måter å ta vare på et hus er ikke en nyhet. Allerede på 1970-tallet fantes det et rådgivningskontor for norske bønder. Der kunne man få hjelp til å gjøre om på det man hadde for å passe datidens standarder. ICOMOS og Amsterdam-charteret oppfordret i 1973 å ta vare på trehusbebyggelsen, og «legge til rette for opprettelse og effektiv drift av frivillige foreninger for restaurering og rehabilitering».³

Bygningsvernssentre er likevel et dagsaktuelt tema, for hvem skal egentlig hjelpe huseiere, håndverkere og museum med den eldre bygningsmassen, hvem skal hjelpe til med å ta vare på den eksisterende bygningsmassen og hvordan skal man ta vare det? Stortingsmeldingen fra 2021 forsøker å ta tak i dette, og dette har ført til både «trøndelagsmodellen» og «opplandsmodellen» for bygningsvernssentre. Trøndelag fylkeskommune har i den anledning sagt at innen 2030 skal man ha bygningsvernssentre i flere deler av fylket, uten at de spesifiserer dette mer.⁴ Det er derfor aktuelt å se på bygningsvernssentre, autentisitet og politiske føringer for å kunne forstå hvordan politikk innen bygningsvern er omsatt i praksis.

² Fjeldheim, Ola, 2020.

³ ICOMOS, 1973 egen oversettelse

⁴ Holiløkk, 2021

1.3 Tema og problemstilling

Temaet for denne oppgaven er bygningsvern. Problemstillingen er: Hvordan arbeider bygningsvernssentre med autentisitet, og i hvilken politisk kontekst kan sentrene leses ut fra? Jeg vil se på hvordan de to sentrene fungerer ved å se på den politiske konteksten de ble til i, og samtidig se på hvordan de arbeider med autentisitet gjennom ulike aktiviteter.

Dette skal jeg svare på ved hjelp av underproblemstillinger:

- 1: Hvordan forholder myndighetene seg til autentisitet og bygningsvern?
- 2: Hvordan forholder Røros og Melhus seg til autentisitet gjennom sine aktiviteter?

Autentisitet er et nøkkelbegrep i oppgaven, og har derfor fått et eget underkapittel der ulike betydninger blir diskutert. Med bygningsvernssenter menes det rådgivende instans for private og offentlige eiere av eldre bygg.

1.4 Metode

I Trøndelag er det flere sentre som driver med bygningsvern, slik som blant annet Bygghytta på Nidarosdomen, Stiklestad og Museet Midt. Det er valgt to, både for å avgrense oppgaven, men også fordi det er disse to har tilbud for alle, både private og offentlige eiere av verneverdige og fredede bygg.

Kunnskapen er vanskelig å hente fra bøker, og i den sammenhengen er det benyttet kvalitativ metode, for å kunne gå i dybden og finne det særegne. sammenheng med dette ble det valgt å ha tre semistrukturerte kvalitative forskningsintervju. ⁵

Intervjuobjektene har ulike erfaringer, og får å kunne tilpasse dette best mulig var det lurt å være fleksibel med spørsmålene, og heller ha en samtale med de som ble intervjuet⁶. To av intervjuene ble gjort fysisk, og det siste ble gjort digitalt. Jeg har intervjuet begge lederne for Bygningsvernssentrene, samt en av bygningsantikvarene på Rørosmuseumet. Planen var å intervju flere, for å få enda større innblikk i autentisitetssynet og hvordan de arbeidet på de ulike stedene, men tre intervjuene hadde gitt svært mye

⁵ Dalland, 2020: 72

⁶ Dalland, 2020: 216

materiale, og mer enn nok materiale å arbeide videre med. Hadde jeg skulle intervjuet flere ville håndverkerne vært i første linje, dette ville gitt mer innsikt. Størrelsen på oppgaven har dessverre hindret dette.

I hospiteringsperioden fikk jeg være observatør på verksted, og jeg fikk delta på kurs, jeg har dermed hatt muligheten for observasjon. I oppgaven blir det derfor ustrukturert observasjon av håndverkerne.⁷ I den sammenhengen har jeg hatt uformelle samtaler med flere, og har med det fått deres synspunkt og også sett hvordan de arbeider med temaet.

Jeg kunne ha intervjuet deltakere på kurs og veiledning for å få et enda større oversiktsbilde, men av hensyn til oppgavens omfang ble dette lagt på hylla.

I ettertid har jeg sett at jeg kun har intervjuet kvinner, men dette ser ikke jeg på som noe negativt, intervju med menn ville trolig ikke gitt andre svar.

Oppgaven inneholder ikke bare intervju, men også tekstanalyse. Arne Lie Christensen «kunsten å bevare» brukes for å kunne forstå ordet autentisitet bedre og dermed kunne avklare og definere begrepet⁸. Det er dessuten analysert offentlige rapporter, Stortingsmeldinger som inneholder kulturvern og museum de siste 20 årene, samt noe stoff fra ICOMOS, for å kunne klargjøre internasjonale og nasjonale myndigheters perspektiv og generelle strømninger i samfunnet. Rapporter fra fylket er blitt analysert, for å se hvordan føringene blir gjennomført og belyst av myndigheter innen kulturmiljøforvaltningen.

Jeg har også fått tilgang på rapporter som tar for seg igangsettingen til bygningsvernsenteret på Røros, og rapporter om Trøndelagsmodellen, og dermed analysert føringer fra fylket.

Til sammen gjør dette at jeg får belyst problemstillingen om myndigheter.

1.5 Struktur

Oppgaven vil først ta for seg teoridelen, det vil si beskrivelse av autentisitet. Deretter vil fokuset gå videre på de politiske dokumentene, og hva de sier om autentisitet og bygningsvern. Sentrene på Røros og Melhus vil deretter bli presentert, først med litt forhistorie, politisk kontekst og aktiviteter de holder på med, og deretter en konklusjon om hvordan de jobber med autentisitet. Helt til slutt kommer det en diskusjon og konklusjon der det blir oppsummert og funnene brukes til å svare på og drøfte hovedproblemstillingen.

⁷ Dalland, 2020:111

⁸ Dalland, 2020:213

1.4 Teori og nøkkelbegrep

For å kunne forklare hvordan sentrene og myndighetene forholder seg til autentisitet, er det viktig å forklare hva som menes med det. Jeg forklarer ordet bygningsvern ut ifra dette. Jeg skal også ta for meg ordet restaurering og trøndelagsmodellen.

1.4.1 Restaurering

Det er forskjell på ordet restaurering i dagligtale og restaurering i antikvarisk forstand. Antikvarisk restaurering betyr i utgangspunktet å tilbakeføre, gjenskape til opprinnelig stand. I dagligtalen betyr det istandsetting. Vanligvis brukes ordet i dag i en videre betydning, og omfatter alle former for behandling under antikvarisk ledelse.⁹ I denne oppgaven er det ment under betydningen av sistnevnte.

1.4.2 Trøndelagsmodellen

Trøndelagsmodellen har vært et forprosjekt for rådgivningstilbud og utdanningstilbud i forbindelse med bygning og fartøyvern. I rapporten anbefales det å gå videre med kompetansesentre som en del av museum.¹⁰

⁹ Christensen, 2011: 54

¹⁰ Trøndelag fylkeskommune, 2023

1.5 Autentisitet

I 1963 kom ICOMOS med Venezia-Charteret. Der ble det fastslått «for å konservere monumenter må de bli vedlikeholdt på permanent basis»¹¹. Videre mener de at «restaureringsprosessen er en høyt spesialisert operasjon, og målet er å preservere og vise frem en estetisk og historisk verdi av monumentet, og er basert på respekt for originalmateriale og autentiske dokument».¹²

Nara-dokumentet fra 1994 bygger på Venezia-charteret. Her er «intensjonen av konservering og restaurering av monumenter en måte å sikre de, både som kunst og historiske bevis»¹³. Videre mener de at «forståelsen av autentisitet spiller en fundamental rolle i all vitenskapelig studie av kulturarv, i konservering og restaurasjonsplaner ...»¹⁴. Når man vil sikre monumenter så er det et poeng at minst mulig går tapt. Vi kan ikke alltid ta vare på alt når det kommer til et bygg, ting varer ikke evig, men om vi bruker autentisitetsprinsippet i konservering og restaurasjonsplaner vet vi også hvilke verdier vi mister når vi gjør endringer.

Autentisitet er tolket av svært mange, og ordet er opprinnelig gresk, men da betydde det forfatter. Dette er ca 180 grader fra sannheten om dagens betydning, og når det er snakk om bygninger er det gjerne ikke snakk om forfatteren, men selve produktet. Christensen tolker autentisitet som «noe ekte, opprinnelig eller pålitelig»¹⁵, og mener videre at «en bygning er ikke autentisk i seg selv, men i forhold til noe»¹⁶.

Å se på autentisitet som «ekthet» er ganske fascinerende. Det er likevel viktig å poengtere at noe kan være autentisk og ekte selv om det ikke er originalt. Dette går derfor fort over i det surrealistiske; det er umulig at deler av huset er fantasi og oppspinn, hvordan kan noe ikke være ekte når det kommer til en bygning? Hva skal til for at en bygning ikke lenger er ekte, eller representerer den ekte selv? Dette har igjen med at den må, som nevnt være ekte i forhold til noe.

¹¹ ICOMOS, 1965

¹² ICOMOS, 1965

¹³ ICOMOS, 1994

¹⁴ ICOMOS, 1994, egen oversettelse

¹⁵ Christensen 2020:211

¹⁶ Christensen 2020:211

UNESCO kom i 2019 med syv punkter med autentisitetsbegrep. Disse er: form og design, materiell og substans, bruk og funksjon, tradisjon, teknikker og styringssystemer, lokasjon og setting, språk og andre former for immateriell kulturarv, ånd og følelse, men også andre interne og eksterne faktorer.¹⁷ Disse typene autensitet har mye til felles med de som nevnes under, selv om de er snevrere.

Visuell autentisitet handler om at noe kan oppfattes som ekte om det ser slik ut det gjorde opprinnelig, selv om det er en kopi. Innenfor visuell autentisitet finnes også opplevd og følelsesmessig autentisitet. Ting kan føles eller oppleves ekte. Denne typen autensitet kan man se igjen på de fleste restaureringer fra 1800-tallet, deriblant på deler av Nidarosdomen, der det er brukt betydelige mengder stål og betong. På vestfronttårnene er det eksempelvis to betong-«bunkere» med fasadestein av kleber.¹⁸ Frauenkirche i Dresden er et annet eksempel, i forbindelse med andre verdenskrig var kirken redusert til en ruinhaug. I 2005 ble den bygget opp igjen.¹⁹ Kirken, ble bygget opp igjen helt lik, og man kan se den gamle mørke steinen opp mot den nye ble et svært sterkt eksempel på hva et bygg kan bety for folk, og hvor viktig en visuell autentisitet kan være.

Materiell autensitet henger sammen med det materielle, og alderen på det materielle. «en bygning, eller de enkelte delene av den – vil ha stor materialautentisitet dersom materialene er like gamle som bygningen.» Originalmaterialer er kilder til både kunnskap og opplevelse.²⁰ Det vil si, «materialene er ekte middelalder, ergo bygningen er ekte middelalder».

Dette kan jo være problematisk, for hva da med gjenbrukte materialer? Da Nidarosdomen ble brukt som steinbrudd var det hus i Trondheim som fikk byggemateriale herifra, de er originalmaterialer, men materialene vil jo i dette tilfelle være eldre enn bygningen de er en del av. For kan vi egentlig med sikkerhet vite at materialene er like gamle som bygningen? Det at noe skal være ekte bare fordi materialet og bygget er antatt like gammelt syns jeg er vanskelig. Et opprinnelig hus fra 1200, som på et tidspunkt blir omgjort, flyttet og gjort om til dukkestue vil være materiell autentisk, selv om den ikke lenger er slik den så ut på 1200 tallet. Det å oppleve materiell autentisitet alene er sjelden tilstrekkelig.

¹⁷ UNESCO 2019: 27

¹⁸ Christensen 2020: 212

¹⁹ *Frauenkirche Dresden*

²⁰ Christensen: 212

Det bringer oss til prosessuell autentisitet Kulturdirektoratet har definert dette som:

«Prosessuell autentisitet dreier seg om bruk av opprinnelige håndverksteknikker og nye materialer med original materialkvalitet.»²¹

Dette sitatet er nesten helt likt Christensens definisjon, og denne typen autentisitet er mye mer håndfast enn materiell autentisitet. Det handler om respekt, man fjerner ikke originalmaterialer om unødvendig. Denne autentisitetstypen har fått økt fokus og blitt mer aktuell de siste årene.²² Det er mulig å lage et «nytt» gammelt bygg med en slik tankegang, denne måten å se på autentisitet på er spesielt viktig i fredede bygg, stiftelsen Bryggen beskriver det å bruke en slik autentisitet som en del av målet å bevare autentisiteten maksimalt. Får man ikke tatt vare på det materielle, så kan man i det minste gjøre det likt, og bevare prosessen.

Ved gjenoppbyggingen til Fantoft, ble det ikke lagt vekt på prosessuell autentisitet, bare at materialene skulle være av malmfuru, fredningen var opphevet, og eierne kunne bygge opp kirken slik de ønsket.²³ Det er grunner til at man velger bort prosessuell autentisitet, og en grunn er at et slikt arbeid tar tid. I dag, når tid er penger betyr dette: ekstremt dyrt. For å kunne respektere Veneziacharteret og kunne preservere verdien til et monument er det ganske naturlig å benytte seg av prosessuell autentisitet, for her handler det om respekt for de gamle materialene, og samtidig forsøke å ikke benytte dårligere materialer enn det som var. Det samme gjør dette vedlikeholdet; skal et vindu males med linoljemaling må det vedlikeholdes med linolje, slik de også gjorde i tidligere tider, hvis ikke vil det ikke gå mange år før det er i like dårlig stand som det var før man restaurerte det. Eksempelvis kan man se på Røroskirka, som ikke forvaltes av Rørosmuseet, der vinduene ble restaurert av antikvarisk verksted på 2000 tallet, De har ikke gjort vedlikehold, nå er det snart dags for ny restaurering, kun fordi noen ikke så seg råd til vedlikeholdet.²⁴

²¹ Leden, 2014: 22

²² Christensen, 2020:213

²³ Christensen, 2011: 221

²⁴ Observasjon under hospitering

2.0 Politiske dokument

Bygningsvern i Norge er ikke nytt, det er heller ikke rådgivningstjenester. Det har faktisk vært politisk vilje til å bevare en viss autentisitet på gårder helt tilbake til 1923, med opprettelsen av Bøndenes bygningskontor. Både formålet og første formann, Harry Fett gir svært sterke trekkninger mot en visuell og delvis prosessuell autentisitet²⁵;

«yte veiledning og utarbeide tegninger og planer for nybygninger brakt i samklang med den hjemlige bygningsskik i vedkommende landsdel, hvor dette lar seg forene med de praktiske hensyn. Kontoret skal dessuten agitere og sprede opplysning om hjemlig bygningsskik.»²⁶

Bygningsvern er en naturlig del av kulturminneforvaltning, og de siste tjue årene kan man gjennom stortingsmeldinger se et økt søkelys på å bevare handverkskompetanse og den immaterielle siden av bygningsvern. I stortingsmeldingen som omhandler museum fra 1999 er handverkskompetansen nevnt som et eget punkt. Det ser ut til at det er herifra senere stortingsmeldinger har fått inspirasjon, da ønskene herifra går igjen. I meldingen er det ikke en visuell eller materiell autentisitet det blir lagt vekt på, men heller den prosessuelle autentisiteten, med hovedvekt på bevaring av kunnskapen for senere generasjoner. I meldingen legges det også vekt på at det må være mulig å bygge opp handverkskompetanse for vedlikeholdet av bygninger.²⁷

Stortingsmeldingen fra 2004-2005 presenterer en handlingsplan for kulturminnepolitikken frem til 2020. Da var det 18 år siden sist det kom føringer. I meldingen fra 1986 blir det så vidt nevnt problemer med å finne håndverkere med rett kunnskap, men kun med tanke på pleie av fornminner, minner fra før 1537. Det er ganske tydelig at på den tiden var det et mål «tukle» minst mulig med fornminner og kulturminner. I 2004 er situasjonen endret;

«dagens generasjon er forpliktet til å forvalte kulturminnene med respekt for dem som har levd før oss, og med omtanke for dem som kommer etter»²⁸

I meldingen har de store planer, blant annet å lage et kunnskapsnettverk, og nevner at flere kommuner har planer om regionale tjenester for konservering og håndverkstjenester. Rørosmuseet er nevnt som initiativtaker, sammen med 4 andre. Her har håndverk og vedlikehold fått en helt annen post på programmet. Selv om meldingen heter «leve med

²⁵ Gunnarsjaa, 2024

²⁶ Gunnarsjaa, 2024

²⁷ St. Meld 22, 1999-2000: 109

²⁸ Meld. St 16, 2004-2005: 5

kulturminner», så er det ikke bare vi som skal leve, det er også kulturminnet. Det er tydelig at veien frem for dette er økt søkelys på tradisjonelt håndverk, og autentisitetssynet endres til å bli prosessuelt.

I Stortingsmeldingen fra 2008/9 blir igjen prosessuell autentisitet ansett som viktig, gjennom handlingsbåren kunnskap. Det er tydelig at meldingen fra 2004 begynte å virke inn. De bruker kultur og kirkedepartementas utredning om Kulturhåndverk, der utfordringer rundt det tradisjonelle håndverket igjen blir tatt opp. Rapporten omhandler nødvendigheten med kompetanse og kunnskap i tradisjonelt håndverk, det vil si prosessuell autentisitet. De nevner blant annet ivaretaking av kulturminnevernets oppgaver med bevaring og restaurering, levendegjøring av tradisjon, grunnlag for nyskaping og bærekraftig utvikling.²⁹ Stortingsmeldingen fortsetter å nevne utredningen, og behovet for en koordinator på nasjonalt nivå samt regionalt nettverk av kompetansesenter, og midler og støtte til de som vil utdanne seg og holde på med tradisjonshåndverk. Kunnskapsnettverket fra 2004 ser ikke ut til å ha blitt noe av.³⁰ Regjeringen kommer med forslag til tiltak for å sikre kunnskapen, der ansvaret ikke bare er lagt på utdanningssektoren, men også kultur og næringsmyndigheter. De nevner også behovet for å heve kompetanse i museet, og muligheter, slik som å skape en småskala næringsbasert virksomhet.³¹ I denne meldinga blir det da lagt mye vekt på ansvar, og det er tydelig at det er den prosessuelle autentisiteten som er det viktige, og det at man må legge til rette for opplæring. Den blir på sett og vis beskrevet som en nøkkel til bevaring av kunnskap, og en måte å profitere på bygningsarven.

Rådgivingstjenester og bygningsvernsentre er nevnt spesifikt i Stortingsmelding 16³² fra 2019/20, her var målet en ny kulturmiljøpolitikk. I meldingen var det fremhevet viktigheten av engasjement og ansvar for kulturmiljø for alle. Dette er ganske spesielt, Amsterdam-charteret fra 1973 fremhever også dette,³³ så en helt ny kulturpolitikk er å overdrive noe. Videre omfatter den viktigheten av at kulturmiljø skal kunne bidra til bærekraftig utvikling, og hvordan kulturmiljøene skal tas vare på som grunnlag for opplevelser, bruk og kunnskap. Håndverkskompetanse er også i denne meldingen viktig, i tillegg til viktigheten av

²⁹ Kirkedepartementet, 2008 :10

³⁰ Jeg har ikke funnet noe, men museene har et eget nettverk for tradisjonshåndverk, de hadde samling på Røros under hospiteringsperioden.

³¹ St meld 49, 2008 -2009: 154

³² Meld. St 16, 2019-2020: 45

³³ ICOMOS, 1975

videreføringen av slik kompetanse. Her blir altså en prosessuell autentisitet brukt som en nøkkel til en opplevd og følelsesmessig autentisitet, som igjen fører til kunnskap og opplevelser. Videre skrives det at oppstarttilskudd for slike rådgivingstjenester skulle bli vurdert, da betydningen av slike blir vurdert som viktig for håndverkere og eiere blant annet i og for det praktiske vedlikeholds og rehabiliteringsarbeidet.

Med dette som bakgrunn skrev Riksantikvaren i 2023 en anbefaling av en modell for oppstartstilskudd for slike rådgivingstjenester, og kom med ulike modeller for slike tjenester ved hjelp av Agenda Kaupang. De legger ved sin definisjon av rådgivingstjenester;

*«rådgivningstjenester er tidsavgrensede aktiviteter som kan tilbys av forskjellige type virksomheter og aktører som innebærer overføring og/eller formidling av kunnskap for å sette mottakeren i bedre stand til å ta vare på et kulturmiljø».*³⁴

De understreker at rådgivingstjenester kan både komme eiere, kommune og håndverkere til gode, da et bygningsvernsenter kan by på opplæring, råd, veiledning, faglige innspill og vurderinger.³⁵ En slik samling av kunnskap kan være med på å profesjonalisere håndverkere, men også samle begrepene rundt restaurering og autentisitet.³⁶

De har kommet fram til at det per i dag er fem modeller for organisering av rådgivingstjenester på tvers av regionene; del av museum, andre virksomheter, bedrifter, frivillige organisasjoner samt del av kommune eller fylkeskommune. Prestegårdslåna var en av svært få som fikk slike midler for oppstart av rådgivingstjenester, Rørosmuseet fikk ikke.

I den regionale planen for Trøndelag i 2021 blir det tatt opp behovet for kompetanse for ivaretaking av bygningsarven. Planen deres er å løse dette ved å ha flere tjenester for rådgiving for bygninger og fartøy i fylket.³⁷ De planla også å lage en modell for dette, som de har laget et forprosjekt for, fra 2021 til 2023. Endelig rapport konkluderer med en modell for rådgiving på museum. Fylket har i aktivitetsplanen for 2023/2024 har i aktivitetsplanen planer om enda en kulturmiljøkonferanse, men denne har ikke blitt offentliggjort enda. De har også planer om å arbeide videre med anbefalingene som ble gjort i forprosjektet, men det ser ut til at de mangler finansiering. De har satt i gang kurs for håndverkere i samarbeid med blant annet Museet Midt.

38

³⁴ Riksantikvaren, 2023 :5

³⁵ Riksantikvaren, 2023 :5

³⁶ Riksantikvaren, 2023:6

³⁷ Trøndelag Fylkeskommune, 2022-30 :25

³⁸ Trøndelag fylkeskommune, 2023: 4

3.0 Røros bygningsvernssenter

«Røros har vært en antikvarisk byggeplass hele veien»³⁹

På Røros har det vært antikvarisk verksted siden 1973, og verkstedet ble tatt over av Rørosmuseet i 1984. Det har vært spesiell interesse for bygningsmiljøet på Røros, allerede fra de første fredningene. De aller første fredningene er nok et dårlig eksempel på bygningsvern og autentisitet, for som de sa på bygningsvernssenteret, så er det nesten ikke ei flis som er igjen av den originale «Solbergrekka», en av de første fredede rekken av hus på Røros og i landet⁴⁰.

På 1990 tallet opplevde flere på Røros et behov for samling av kunnskap. Samtidig hadde museet et større restaureringsprosjekt, Uthusprosjektet som var nettopp kommet i gang. Kort sagt klaffet ganske mye, fylket ville se på mulighetene og rørosmuseet var på den tiden fylkesmuseum for bygningsvern. I 1998 ble det forprosjekt for Bygningsvernssenter, og deretter bygningsvernssenter. ⁴¹Internasjonalt kom Nara-dokumentet på 90-tallet, dette må ha fungert som en påminnelse om viktigheten av å ha et sted der kunnskapen kunne samles.

Stortingsmeldingen fra 1999-2000 bygget opp under dette, kort sagt lå alt til rette for opprettelsen av bygningsvernssenter. I 2001/2002 fikk Rørosmuseet penger til oppstart av et bygningsvernssenter. Målsettingen til senteret er «å bidra til å bringe bygningsarven videre og til at kulturminnene rundt oss blir ivaretatt på en god måte»⁴² Dette mener de å kunne oppnå ved å ha søkelys på bygningsvern og tradisjonelt bygghåndverk gjennom informasjon, kurs og rådgiving.⁴³ De er, som de sier selv «størst», og muligens også «først».

Bygningsvernssenteret er en del av Rørosmuseet, og Berit Bakosgjelten er avdelingsleder for 11 ansatte, deriblant to bygningsantikvarer, en leder for antikvarisk verksted og en arbeidsleder. De to sistnevnte og resten av gjengen er bygningsvernhandverkere.

På Røros holder de på med kurs, veiledning, håndverksmøter, istandsetting og forvaltning av statens eiendommer på Røros. De har antikvarisk verksted, og samarbeid med uthusprosjektet på Røros. De avholder håndverksdager med flere kurs på høsten, og er med på Røros-martnan med opplegg for hele familien. De samarbeider også med Fagskolen i Innlandet og Tradisjonelt

³⁹ B. Bakosgjelten, intervju, personlig kommunikasjon, 9 feb 2024

⁴⁰ Egen observasjon

⁴¹ Rørosmuseet/Røros Ressurs, 2000

⁴² B. Bakosgjelten, intervju, personlig kommunikasjon, 9 feb 2024.

⁴³ Rørosmuseet, 2024

byggghåndverk på NTNU. Innenfor rådgiving kan de hjelpe til med prosjektledelse, grunnlag for anbud, hjelp til søknadsskriving, utarbeide tilstand og tiltaksrapporter samt dokumentasjon av bygning. De har også gjennom uthusprosjektet egne kurs for håndverkere som vil lære tradisjonshåndverk.

Med en fast oppdragsmengde, faste ansatte og noe støtte har bygningsvernssenteret på Røros enda større mulighet til å gjøre dypdykk i kunnskapen vi kan få av bygningsarven, og enda en bonus av dette er jo muligheten til lengre kurs.

Å kurse noen i tradisjonshåndverk handler ikke bare om å lære bort hvordan å gjøre noe. Det handler om å samtidig gi de rette holdningene, kunnskapene og respekten man skal ha i møte med materialer som ofte er flere generasjoner eldre enn seg selv, og som kan overleve enda lengre med rett behandling. Det handler om å få satt i gang tankeprosesser. På kurset i vindusrestaurering fikk vi se eksempler på mye, både datering, prising, råte, vedlikehold og måter å restaurere på. Det ble poengtert at mye kan gjøres med maskin, men ofte er resultatet bedre med tradisjonelle verktøy, og av og til mindre tidkrevende. Man lærer å tenke gjennom hvilken grad av autentisitet det er tid eller midler til. For å kunne jobbe med autentisitet trengs denne respekten og faktiske forståelsen for at det en holder i hånden ikke bare er en halvråttan plankebit, men også et dokument, der kompetanse er nøkkelen for kunne få lese.

Man kan gå litt i fra tankegangen om at alt må skiftes, og blir proaktiv, kanskje trenger man ikke å bytte hele vinduet, kanskje er det nok å sette inn innervindu, kanskje trenger vinduene nye sprosper. På sett og vis vil kan en si at en lærer hvordan man skal arbeide med prosessuell autentisitet på kursobjektet, og selv om skriveren har vært deltaker på ett halvt kurs, vil en tro denne lærdommen er sannheten for de andre kursene også. Foruten kurs er det på Røros nesten bare arbeid med autentisitet. På verkstedet der det ble laget taubanebukk hadde de vurdert hvilken grad av ekthet taubanebukken skulle ha og vurdert i hvordan de skulle arbeide. På møtet om skiltning på slagghaugene var det den visuelle autentisiteten minst like viktig som sikkerheten. På Røros-martnan hadde de opplegg for både barn og voksne. De inviterer inn i Kurantgården, der de arbeider, åpner verkstedene, smia og hele uteplassen blir fylt opp med aktiviteter som for det meste tar for seg håndverk, om det så er å skru i skruer på en lekebil i tre. Senteret jobber kort sagt med autentisitet nesten uansett hva de holder på med, enten det er proaktivt, opplæring på kurs, utvikling av eiendommen, eller i møte med det private og offentlige.

4.0 Bygningsvernsenteret ved Prestegårdslåna

Dette senteret har hatt en veldig organisk oppstart. Med det menes at Bygningsvernsenteret har vokst frem litt etter hvert. Prestegårdslåna har vært rivningstruet i over 200 år, men på 1980 tallet så det ut til å bli alvor; de ville utvide kirkegården og rive låna. Det ble opprettet en venneforening, etter hvert klarte å få låna midlertidig fredet. For å få huset anerkjent og kjært i lokalbefolkningens hjerter begynte de med kulturkvelder, med blant annet kulturminnefaglig innhold. Låna og hagen ble fredet, og eiendommen ble etter hvert gjort om til en privat ideell stiftelse. Det er selv i dag drevet av frivillige som brenner for kulturvern, og dette uten lønn.⁴⁴ Bygningsvernsenteret er en avdeling av denne stiftelsen, og blir drevet av daglig leder Kristine Kaasa Moe og kulturminnefaglig leder Johan Helberg. På bygningsvernsenteret driver de med veiledning, kurs, søknadsskriving, ledelse og gjennomføring av istandsetting, fagdager, tilstandsrapporter og kostnadsoverslag. De tilbyr også konsulenttjenester for kommuner. På papiret er de relativt ferske som bygningsvernsenter, siden 2017⁴⁵. De har fungert som bygningsvernsenter før de begynte å kalle seg for dette, og har avholdt kurs og fagdager siden 2004.

Kursene kommer ikke bare Prestegårdslåna til gode, men også nærmiljøet. De har arrangert kurs blant annet på Hovin, Grøset, Orkanger og Oppdal. Det samme gjelder befaringer og hjelp til kommuner, de har for eksempel gitt rådgiving til Skaun, og håndverkerne får oppdrag utenfor kommunegrensene. Formålet til senteret er ikke å tjene på det de holder på med, men å kunne hjelpe flest mulig, og ha kurs rettet til privatpersoner, og å være et bindeledd mellom det offentlige og det private. Pengene som kommer inn går tilbake til driften, selv lønnen til ledelsen.⁴⁶

Bygningsvernsenteret har vært med i prøveprosjektet til Riksantikvaren og Trøndelag fylkeskommune om trøndelagsmodellen for bygningsvernsenter, i den anledning ble det bevilget midler til en deltidstilling, dette gikk ikke veien. Ansvaret for videre drift ble av styret delegert til daglig leder, og Johan Helberg, faglig leder.⁴⁷ Å se på en politisk bakgrunn for

⁴⁴ K.K.Moe, intervju, personlig kommunikasjon, 23 februar 2024, vil presisere at håndverkerne og arbeidere er lønnet!

⁴⁵ K.K.Moe, intervju, personlig kommunikasjon, 23 februar 2024

⁴⁶ K.K.Moe, intervju, personlig kommunikasjon, 23 februar 2024

⁴⁷ K.K.Moe, personlig kommunikasjon, 9 mai 2024

senteret er vanskelig, for direkte er de ikke et resultat av noe politikk, selv om politikken tidvis har gagnet de.

Likevel skal det nevnes at de har fått tilskudd til drift nettopp på grunn av politikken, og det at de har blitt kalt bygningsvernssenter av samfunnet rundt først, sier jo noe om samsvar i folkelig mening og i regjering. Senteret har kunne vokse fordi arbeidet deres har vært og fremdeles er svært viktig og relevant. Det å ha et tilbud som er for folk flest kan jo fort bli glemt, og i stortingsmeldinger blir det lagt vekt på hva som bør gjelde på museum. Her gjelder noe annet, nemlig er utviklingen av næring som gagnar samfunnet rundt. Dette er også nevnt i stortingsmeldinger, men er ofte mer diffust, og er sett på som et resultat av det de vil oppnå, kanskje er senteret et resultat av vellykket politikk?

På kurs og fagdager er det både private, men også håndverkere og kommuneansatte innenfor kulturvern som deltar, så kvaliteten på kursene er det ingen ting å si noe på. De bruker gjerne håndverkere tilknyttet senteret. Senteret er mindre enn det som finns på Røros, kursene er ikke like lange eller kostbare. Når det er sagt har ikke dette mye å si på kvaliteten på kursene. På vinduskurs læres vedlikehold av vindu og enkel trereparasjon. Man lærer å respektere det en holder på med, og forstå hvor mye arbeid som ligger bak et vindu, selv ved restaurering. En ankommer et sted der de har kjempet for å bevare stedet, og dette sitter i veggene. Man får kanskje ikke to uker med kurs, men du får god kjennskap til mye. og lærer hvordan å kan få mer. Man møter andre i en lik situasjon, og en møter bygningsvernssenteret.

Hvordan arbeider så senteret med autentisitet? De behandler alt med respekt. Låven, som nå er kurslokale blir behandlet som om den skulle være vernet. Den blir vedlikeholdt, og tiltak som skjer i låven blir gjort reversible, slik at det å føre låven tilbake til original stand er mulig. Det er den prosessuelle og materielle autentisiteten som møter oss og som de også arbeider med. På kurs lærer de indirekte bort respekt for det man holder på med, samt respekt for originale materialer. De ønsker først og fremst å være et lavterskeltilbud for private, dette har ikke noe å si for arbeidet med autentisitet, da dette blir tatt like alvorlig. Det har lite å si for autentisiteten og arbeidet rundt, på kursene blir det arbeidet med tradisjonelle verktøy. Prestegårdslånas syn på autentisitet varierer på oppdraget som gjøres. Det aller viktigste som læres på kursene er faktisk hvordan å ta vare på det man eier.

Kort sagt arbeider senteret med autentisitet relativt likt som senteret på Røros, gjennom mesteparten av sine aktiviteter.

5.0 Diskusjon og konklusjon

Autentisitet kan bety så mangt. På norsk er det nærmeste synonymet "ekthet".

Ekthet kan ikke stå alene, det må være i forhold til noe annet. Det vil si, det kan være en autentisk arbeidsprosess, prosessuell autentisitet; der en jobber for å bevare det man kan, materialkvaliteten ikke skal være dårligere når det må byttes ut og materialet blir behandlet på en tilnærmet lik måte man ville gjort det originalt. Materiell autentisitet tilsier at materialene på et bygg kan også være ekte, da er de tilnærmet like gamle som byggeåret. En visuell autentisitet tilsier at noe ser ut som om det er fra en viss tidsperiode.

De politiske føringene de siste 20 årene legger opp til økt grad av prosessuell autentisitet. Allerede fra 1999 blir det lagt vekt på at den historiske kunnskapen man kan få av slikt håndverk og slike håndverkere er noe unikt, og må tas vare på. Dette gjør de ved å blant annet legge til rette for utdanning av tradisjonshåndverkere, og poengtere behovet for slike håndverkere. Opp gjennom blir behovet gjort tydeligere, en skal ikke lengre "la stå", man skal behandle bygningsarven med respekt. De legger opp til at prosessuell autentisitet kan fungere som nøkkel til andre typer autentisitet, slik som eksempelvis opplevd og følelsesmessig autentisitet

Hvordan sentrene arbeidet med autentisitet avhenger av mulighetene de får, et hus som skal være «museumshus» har større muligheter for et hus som skal restaureres til bolighus. Via kurs, søknadshjelp, reparasjoner og arbeid med håndverkere tar de stadig valg og diskuterer autentisiteten, og vurderer samtidig hvilket autentisitetsbegrep de skal benytte seg av og ta hensyn til. Sentrene jobber med autentisitet i alt de gjør, men kanskje det aller viktigste er måten de jobber med autentisitet på gjennom håndverk. Gjennom det å ha tradisjonshåndverkere som er tilknyttet sørger de for bevaring av tradisjonshåndverk og prosessuell autentisitet. Gjennom kursing jobber de proaktivt med bevaring, vedlikehold er viktig for bevaringen, og er noe godt vedlikeholdt trenger det sjelden restaurering. Dette virker positivt inn på den materielle autentisiteten i bygninger, er noe godt vedlikeholdt blir det mindre som må skiftes ut. Summen av dette arbeidet gjør jo at den visuelle autentisiteten holder stand, om noe er gjennomarbeidet prosessuelt og materielt autentisk så vil det jo visuelt se autentisk ut.

Bygningsvernssentrene kan ikke leses direkte ut fra en stortingsmelding. De er blitt til like gradvis som de politiske ønskene har endret seg. Med dette sagt så kan de sees på som vellykket politikk. De er blitt til i en politisk periode hvor handverkskompetanse og respekt for bygningene er blitt viktig, og det å ha et organ som faktisk prioriterer akkurat dette, og kan hjelpe både det private og offentlige er det man har behov for. De er dessuten en del av ønsket om næring innenfor bygningsvern. Sentrene hjelper til med å sette håndverkere i arbeid, kurser de som vil ha opplæring i slikt håndverk.

På Røros har de større muligheter for å ta på seg store prosjekt, de er et mye større senter. De har forvaltningsansvar for statens eiendommer på Røros. Dette gjør at de kan være store, de kan ha faste ansatte og de kan ha lengre og mer omfattende kurs.

På Melhus er det først og fremst ønske å hjelpe private, selv om de også hjelper kommuner, prosjektene og kursene de arrangerer tilsier dette. De utfyller hverandre derfor ganske godt. Kursene er ikke like, men hovedpoenget med lærdommen er lik, man lærer å respektere det som er rundt seg. Sentrene har kjennskap til hverandre, og benytter seg av og til av de samme fagfolkene til kurs og restaurering.

Bygningsvernssentrene er et stykke unna hverandre geografisk, og har ikke konkurranse om kundene. Selv ikke på kursene, begge stedene har fullsatte kurs og ventelister.

Et ønske fra begge sentrene er samarbeid med alle bygningsvernssentrene. Å samle seg om kunnskapen, og dele den er i slike grener av arbeid svært viktig. Samarbeid kan være svært positivt, og det kan jo føre til høyere kvalitet på arbeidet som blir gjennomført. Samarbeid kan gjøre at små bygningsvernssenter kan ha håndverkere tilknyttet, fordi til sammen har de nok arbeid. På denne måten støtter man jo også opp under at flere håndverkere kan holde på med restaurering, og at det ikke blir noe monopol ett sted i landet

Det å ta vare på noe, vedlikeholde det, reparere det med respekt er alt gjort for å bevare ektheten og gi det respekten det fortjener. Mange lærer at man skal respektere de som er eldre enn seg selv, og hvorfor skal ikke dette gjelde på hus? Du erstatter sjelden et knekt ben med protese om det kan fikses på en annen måte, hvorfor skal ikke dette være mentaliteten når det kommer til bygningsvern? Når man først får protese er den enten så naturtro at det ser ut som en fot, eller så robotaktig at det ser ut som en protese. Med andre ord, bygningsvernssenter hjelper i all hovedsak andre med å forstå bygningsarven, og dermed autentisitet.

Referanseliste

Litteratur

Christensen, A. L. (2011). *Kunsten å bevare: Om kulturminnevern og fortidsinteresse i Norge*. Pax

Dalland, O. (2020). *Metode og oppgaveskriving* (7. utg.). Gyldendal.

Nettkilder

Egede-Nissen, H.-H. (2014). *Autentisitetens relevans: På sporet av et endret fokus for*

kulturminnevernet. AHO, Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo. Fra

<http://hdl.handle.net/11250/227129>

Fortidsminneforeningen. (2021). Hentet 8. mai 2024, fra

<https://fortidsminneforeningen.no/aktuelt/verdier-i-kulturminnevernet/>

Gunnarsjaa, A. (2024). Bøndernes bygningskontor. I *Store norske leksikon*.

https://snl.no/B%C3%B8ndernes_bygningskontor

Kulturminnevernets verdier: Vi trenger en diskusjon. (2020). Fortidsminneforeningen. Hentet 2.

mai 2024, fra <https://fortidsminneforeningen.no/aktuelt/verdier-i-kulturminnevernet/>

Reconstruction of the Frauenkirche Dresden. (u.å.). Hentet 7. mai 2024, fra

<https://www.frauenkirche-dresden.de/reconstruction>

Våre tjenester—Rørosmuseet. Hentet 8. mai 2024, fra <https://rorosmuseet.no/vare-tjenester>

Stortingsmeldinger, rapporter og deklarasjoner

Handlingsprogram 2024-2025. (2023). Hentet 8. mai 2024, fra

[https://www.trondelagfylke.no/vare-tjenester/kulturminnevern/regional-plan-for-](https://www.trondelagfylke.no/vare-tjenester/kulturminnevern/regional-plan-for-kulturmiljo/handlingsprogram-2024-2025/)

[kulturmiljo/handlingsprogram-2024-2025/](https://www.trondelagfylke.no/vare-tjenester/kulturminnevern/regional-plan-for-kulturmiljo/handlingsprogram-2024-2025/)

ICOMOS. (1965). *The Venice Charter—International Council on Monuments and Sites*.

[https://www.icomos.org/en/participer/179-articles-en-francais/ressources/charters-and-](https://www.icomos.org/en/participer/179-articles-en-francais/ressources/charters-and-standards/157-the-venice-charter)

[standards/157-the-venice-charter](https://www.icomos.org/en/participer/179-articles-en-francais/ressources/charters-and-standards/157-the-venice-charter)

ICOMOS. (1975). *The Declaration of Amsterdam—1975—International Council on Monuments and Sites*. <https://www.icomos.org/en/and/169-the-declaration-of-amsterdam>

ICOMOS. (1994). *The NARA document on authenticity (1994)—International Council on Monuments and Sites*. <https://www.icomos.org/en/charters-and-texts/179-articles-en-francais/ressources/charters-and-standards/386-the-nara-document-on-authenticity-1994>

Kirkedepartementet. (2008, april 16). *Høring av rapport om tradisjonelt håndverk* [Horing]. Regjeringen.no; regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing-av-rapport-om-tradisjonelt-handve/id507907/>

Kirkedepartementet. (2009, august 21). *St.meld. Nr. 49 (2008-2009)* [Stortingsmelding]. Regjeringen.no; <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-49-2008-2009-/id573654/>

Klima og Miljødepartementet. (2020, april 17). *Meld. St. 16 (2019–2020)* [Stortingsmelding]. Regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-16-20192020/id2697781/>

Kulturdepartementet. (1999, desember 17). *St.meld. Nr. 22 (1999-2000)* [Stortingsmelding]; regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-22-1999-2000-/id192730/>

Kulturdepartementet. (2018, november 23). *Meld. St. 8 (2018–2019)* [Stortingsmelding]. Regjeringa.no; <https://www.regjeringen.no/nn/dokumenter/meld.-st.-8-20182019/id2620206/>

Kulturdepartementet. (2021, mars 26). *Meld. St. 23 (2020–2021)* [Stortingsmelding]. Regjeringa.no. <https://www.regjeringen.no/nn/dokumenter/meld.-st.-23-20202021/id2840027/>

Leden, S. (2014). *Prioriteringer i bygningssamlinger*. Kulturrådet.

<https://www.kulturdirektoratet.no/documents/10157/172383/pri-bygningssamlinger-web.pdf>.

Martin Austvoll Nome. 2023 *Modeller for regionale rådgivningstjenester for kulturminner – kartlegging og vurdering* (R1022048). Riksantikvaren. – *Har fått dokumentet på epost*

Miljøverndepartementet. (2005, februar 25). *St.meld. Nr. 16 (2004-2005)* [Stortingsmelding].
regjeringen.no. [https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-16-2004-2005-
/id406291/](https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-16-2004-2005-/id406291/)

Riksantikvaren. (03.07.23) Riksantikvarens anbefaling av modell for oppstartstilskudd til regionale rådgivningstjenester. Riksantikvaren. – *Har fått dette dokumentet på epost*

Rørosmuseet & Røros Ressurs. (2000). *Bygningsvernssenter på Røros, nettverksbasert møtested for vern og vedlikehold av bygninger*. – *Har fått dette dokumentet på epost*

Trøndelag Fylkeskommune. (2023). *Forprosjekt Trøndelagsmodellen 2021-2023*. Seksjon for kulturminner. – *har fått dokumentet på epost*

Figurer

Figurer forsidebilde: Bilde av spleiseprosessen på de to ulike kursene, legg merke til at det er slitasje som er grunnen til spleising på bilde til venstre, her ble bare en liten del saget vekk. Til høyre var det råte, og her ble spleiseoperasjonen noe større. Spleising = fjerne råttene del og lime på en ny.

Foto: Ida Marie Espeland

Intervjuobjekter

Berit Bakosgjelten, (9 feb),

Sophie Gjesdal Noach, (28 feb)

Kristine Kaasa moe, (23 feb)

Intervju-guide, vedlegg 1

1. Helt først vil jeg gjerne høre litt om deg og din bakgrunn, hva var det som gjorde at du begynte å jobbe på et bygningsvernssenter?
 - Hva er din stilling?
 - Hvilken utdanning har du?
 - Hva gjorde at du søkte på stillingen?

2. Kunne du ha presentert Bygningsvernssenteret?
 - a. Målsetning
 - i. Hvordan bygger dere opp under den?
 - ii. Er det punkt du skulle ønske dere jobbet mer med?
 - b. Hvorfor ble det et bygningsvernssenter akkurat her?
 - i. Er det store forandringer siden dere åpnet?
 - c. Hva gjør dere
 - i. Koordineres dette med kommune /fylket/andre museum
 - ii. Hvor mange og hvem melder seg på aktiviteter?
 - iii. Hva gir dere rådgiving om?
 - iv. Samarbeid med andre profesjonelle? (ikke ansatte eller andre bygningsvernssenter)
 - d. Finansiering
 - i. Pris på kurs /oppdrag
 - ii. Samarbeid med tilskuddordninger?
 - e. Drift
 - i. Vil du si dere er et resultatorientert senter eller et prosessorientert et?
 - ii. Hva er fordelene med å drive det på den måten dere driver det?
 - iii. Hvordan er forholdet mellom bygningsvernssentrene i nærheten?
 1. (Bill merk Røros har kurskalenderen til de nærmeste på oppslagstavlen)
 - iv. Har dere merket forskjell på folks syn på bygningsvernssenter og holdninger siden dere åpnet bygningsvernssenteret?

3. Hvordan definerer du et bygningsvernssenter

- 4

 - a. Hva er de viktigste funksjonene

4. Er det noe du synes jeg burde ha spurt om, vi kunne snakket mer om, eller har du noen kommentarer?
 - i. Hva betyr bygningsvern for deg som ansatt?
 - ii. Hva betyr bygningsvern for deg personlig

